

Elämänkaari ja kasvatus

En ole tietänyt nykyaikaisesta elämänkaari-tutkimuksesta juuri mitään ennenkuin luin Aikuiskasvatuksen viime numeron. Tämä kyhäelmäni on kommentteja siihen.

Elämänkaari-käsite perustuu nähtävästi biologiseen eli materialistis-ateistiseen ihmisenäkemysmykseen. Tällöin jää huomaamatta, että biologisen ihmisen lisäksi on myös toisenlainen ihminen. Uusi testamentti käyttää edellisestä nimitystä ulkonainen ihminen ja jälkimmäisestä sisällinen ihminen. Paavali sanoo: ”Sentähden emme lannistu; vaan vaikka ulkonainen ihmismme menehtyykin, niin sisällinen kuitenkin päivä päivältä uudistuu” (2 Kor. 4:16). Siis sisällisen ihmisen kehitys ei ole kaaren, vaan se voi olla nousevan käyrän muotoinen. Biologiset lait määräävät kaaren muodon, kun taas sisällisen ihmisen kehitys ei ole minkään lain määräämä. Tämä kehitys on paljolti riippumaton iästä.

Tämä näkyy esim. lääkäri Herbert Plüggen kuolemansairaiden toivon tutkimuksesta. Toivo on tärkeä eksistentiaali, ja sen kriisi, epätoivo, on kriiseistä pahin; se saattaa viedä kuolemaan biologisesti ja sosiaalisesti terveimmänkin. Plügge osoittaa, kuinka kuolemansairaudestaan tietoisella ihmisellä saattaa olla konkreettisiin asioihin kohdistuvia toiveita, esim. paranemisen toivo. Kun ne osoittautuvat mahdottomiksi sijaan voi tulla epämääräinen ”fundamentaalin toivo”. Se ei kohdistu sellaiseen minkä ihminen voi omistaa (haben), vaan siihen, mikä ihminen on (ist). Plügge karakterisoi tämän ”itsensä todellistamiseksi tulevaisuudessa” tai ”persoonan terveenä-olemiseksi (Heil-sein der Person)”. Terveenä-oleminen ei tällöin tietenkään ole medisiininen käsite. Vasta kun ihminen irroitetaan, puhdistuu mahdottomista, vääristä toiveista ja oivaltaa olevansa ’toivottomasti’ kuoleman kynnyksellä, hän vapautuu henkisesti sairauden vankeudesta.

Ihminen voi siis iästään riippumatta kasvaa ratkaisevalla tavalla vielä kuolinvuoteellaan. Hän voi antaa kuolemalleen sellaisen luonteen, että se vaikuttaa ylevöittäen ja lohduttaen hänen lähimmäisiinsä.

Kriisit

Kreikan sana *krisis* tarkoittaa erottamista, seulomista, valintaa, ratkaisua, tuomiota, riitaa (siitä tulee sana kritiikki). Sillä on yhteys sanskriitin sanaan, joka merkitsee puhdistamista.

Otto Bollnow tarkastelee kriisiä eksistenssi-filosofian valossa. Elämässä on jatkuvuutta (Stetigkeit), mutta myös jatkumattomuutta (Unstetigkeit). Jälkimmäisessä on kriisien sija.

Eksistenssi-filosofian mukaan kriisit kuuluvat ihmisenä olemiseen, mikäli se on itsenä olemista, aitoa, varsinaista olemista (das eigentliche Sein). Ilman kriisejä ihminen madaltuu epävarsinaiseen olemiseen (das uneigentliche Sein). Kierkegaard sanoo, että ihminen on sitä suurempi, mitä kovempien kriisien kautta hän on kulkenut ja että kypsyys ei ole lainkaan saatavissa ilman kriisejä, tasaisen jatkuvuuden tuloksena.

On monenlaisia kriisejä, esim. moraalisia. Kaikkein väkevimpinä ne koetaan uskonnollisessa elämässä. Uskonnollisessa kielessä keskeiset sanat kääntymys ja herätys tarkoittavat kriisiä. Kääntymys on siinä merkityksessä radikaalinen kriisi, että se saattaa muuttaa melkein koko elämän: pukeutumisen, ruokailun, ammatin, ystäväpiirin jne.

Elämänkaari-tutkimus tulee yksipuoliseksi, jos ihminen nähdään vain biologisena olentona (biologismi) tai jos elämänprosessi supistetaan (Yrjö-Paavo Häyrysen tavoin?) vain yksilön ja hänen sosiaalisen ympäristönsä vuorovaikutukseksi (sosiologismi). Elämänjuoksussa on kysymys myös ihmisen suhteesta itseensä. Tähän suhteeseen sisältyy usein uskonnollinen momentti.

Jukka Tuomisto ei ole tyytyväinen elämänkaari-käsitteeseen, mutta hänen mielestään siihen täytyy tyytyä; eihän nimi asiaa pahenna. Eihän toki, mutta on olemassa myös sanan mahti: sanat voivat johtaa harhaan.

Se, mitä on syntymän ja kuoleman välillä, ilmaistaan monissa kielissä *liikettä* ilmaisevalla sanalla: saks. Lebenslauf, engl. lifecourse, ransk. cours de la vie, ruots. levnadslopp, tansk. levnetsløp, eest. elukäik (verbi käia =

käydä), lat. *cursus vitae*, siis elämän juoksu tai kulku. Kaari on geometrinen kuvio, engl. span. Onko elämänkaari-sana otettu perin harvinaisesta ilmaisusta *lifespan*? Ja minkä takia?

Kyllä aikuiskasvattajien pitäisi tarkkailla myös sanoja kriittisesti, ettei taas kävisi niin onnettomasti kuin ruvettaessa nimittämään aikuiskasvatusta aikuiskoulutukseksi. Sehän merkitsee poikkeamista kaikista muista kielistä ja tuottaa esim. kääntäjille vaikeuksia.

Miten aikuiskasvatuksessa pitää suhtautua kriiseihin? Humanistisen aikuiskasvatuksen ylimpänä päämääränä on muuttaa epävarsinaisen oleminen varsinaiseksi. Kun siinä kriiseillä on tärkeä rooli, tuleeko kasvattajan yrittää niitä synnyttää? Yleinen ohje lienee, ettei siihen pidä ryhtyä kriisien vaarallisuuden tähden. Pikemminkin on yritettävä auttaa kriisien voittamisessa, mikä saattaa tapahtua esim. siten, että koetetaan valaista kriisin luonnetta.

Mutta ehkä joskus pitää myös yrittää ajaa ihminen kriisiin. Viitataan intellektuaalisen elämän kriisiin kuuluisimpaan kuvaukseen, Platonin luolavertaukseen. Luolasta vapautunut koki valtavan järkytyksen oivaltaessaan, että se, mitä hän oli pitänyt totena ja todellisenä, olikin vain varjokuvaa luolan seinämällä. Hän tunsii velvollisuudekseen palata luolaan kertoakseen sinne kahlehdituille totuuden. Nämä olivat valmiit surmaamaan totuudenpuhujan välttyäkseen kriisiltä.

Platonilla oli vertausta kirjoittaessaan tietenkin mielessään Sokrates, joka ei arkaillut ajamasta kysymyksillään ihmisiä kriisiin.

Vanhuuteen kasvattaminen

Kasvatus vanhuuteen pitää aloittaa nuoruudessa elinikäisen kasvatuksen periaatteen mukaisesti. Siksi elämänjuoksun loppupää pitää tuntea. On sellaisia kasvatustehtäviä, joita ei voi enää kunnolla suorittaa kun vanhuus on jo ovella tai astunut siitä sisään.

Tarkoitan harrastuksia. Niitä on vaikea heittää vanhuudessa ellei siementä ole kylvetty

aikaisemmin. Minusta pelkkää aikaa tappava vanhus on surkuteltava olento.

Aikuiskasvatukselle on annettu tehtäväksi ”ohjata vapaa-ajan oikeaan käyttöön”. On ohjattava ihmiset löytämään myös sellaisia vapaa-ajan harrastuksia, jotka tuovat sisältöä elämän viimeisiin vaiheisiin. Kaikki harrastukset eivät sellaisiksi ollenkaan sovi.

Tunnen vanhoja ihmisiä, joilla on jo varhain ollut jokin mieluinen harrastus. Työntäyteisinä vuosikymmeninä he ovat ehtineet sitä vain hieman vaalia silmälläpitäen sitä, että he eläkkeelle päästyään antautuvat kokosydämissä harrastukselleen. Näin siitä on tullut heille korvaamaton elämän rikkaus.

Ylös alistuneisuudesta

Pelkillä kasvatuksellisilla toimenpiteillä elämänkaarta ei käännetä nousevaksi käyräksi. Tarvitaan myös yhteiskunnallisia toimenpiteitä. Esim. pitäisi korjata se vääryys, että isovanhemmat on eristetty lapsenlapsistaan.

Kapitalistis-keynesiläis-kasvuideologinen yhteiskunta on ajautunut kriisiin (Gorz). Vihreiden ja muiden aatteiden pohjalta etsitään tietä pois kriiseistä.

Nyt olisi sopiva aika aikuiskasvattajien nousta sosiaalisesta resignaatiostaan. On sanouduttava irti yhteiskuntapolitiikan tavoitteita toteuttavasta palkkapiian virasta.

Aikuiskasvattajien pitäisi yhtenäisesti ryhtyä suunnittelemaan yhteiskunta sellaiseksi, että siinä ihmisten elämänjuoksu voisi mahdollisimman hyvin muodostua aikuiskasvatuksen ideaalien mukaiseksi. Jos politiikka demokratisoituu, kuten äskeisten eduskuntavaalien tulosten perusteella näyttää, poliitikot varmaankin ottaisivat siitä jotakin onkeensa.

Kirjallisuus

- Bollnow, O. 1959. *Existenzphilosophie und Pädagogik*. Kohlhammer, Stuttgart.
- Gorz, A. 1982. *Eläköön työttömyys*. Kansan Sivistystyön Liitto. Helsinki.
- Plügge, H. 1962. *Wohlbefinden und Missbefinden*. Tübingen.